

Nr 244.

Av herr **Lindhagen**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om delning av jord å landet m. m.*

Motståndarna till en jordlagstiftning, som även främjar social rättvisa, hava på senare tider riktat sina blickar på något, som kunde stäcka den sociala jordfrågans framfart eller uppskjuta dess lösningar. Denna statskonst har trott sig uti den tillämnade nya lagstiftningen om delning om jord på landet hava funnit en räddare. Berörda lagstiftning borde därför föregå den sociala jordlagstiftningen. Bönhörelsen har nu kommit. Svårigheter ha också mött för regeringen att uppskjuta en sak, som så länge varit stött och blött och så länge eftersträvats även för dess förmodligen nyttiga inslag.

Den nu föreslagna lagstiftningen är särskilt ägnad att ruinera en nationalekonomisk lämplig och socialt rättfärdig utbrytning av jordbruket till gamla bondejordbruk, som förvärvats av bolag, spekulanter och godsägare eller annorledes kommit till på större domäner.

Det är bekant, att på sista tiden då avgörandet av en social jordlagstiftning stått för dörren, utbrytningar av sådana jordbruk börjat påskyndas av de nämnda jordägarna för att komma den hotande lagstiftningen i förväg. Denna fara var redan ur nationalekonomisk synpunkt så aktuell, att riksdagen år 1924 beslöt utsträcka norrländska ägostyckningslagen ytterligare ända ner till Mälardalen. Under överläggning i år om min motion angående expropriation för att stödja en både nationalekonomiskt lämplig och socialt rättfärdig fulländning av ofullständiga jordbruk, vitsordades av en representant från Södermanland, att en forcerad utbrytning på sista tiden redan ägt rum. En representant för Västergötland erinrade om enahanda företeelse. Det nu framlagda lagförslaget kommer att ytterligare främja, förmodligen i högsta grad, en sådan utveckling till förekommande av en förnuftig ordning. Redan genom sin förtursrätt har den fördröjt den sociala lagstiftningen och lämnat välkommet rådrum för att göra den overksam. Såsom i motionen nr 241 utvecklats, har den även genom upphävande av den norrländska ägostyckningslagen och dess ersättande med mindre effektiva bestämmelser, icke blott bidragit till att en sämre utbrytning hädanefter kan få äga rum även på de områden där den norrländska lagen varit gällande, utan även definitivt fastslagit, att de jordekonomiska anspråken skola i hela landet och för all framtid ställas på detta lägre plan. Det blir på detta sätt åtminstone på många orter sannolikt ej heller något avsevärt verksamhetsområde kvar för även en social avstyckningslagsstiftning, för den händelse en sådan nu överhuvudtaget kommer till stånd.

Till detta kommer, att justitiedepartementet, helt säkert omedvetet, direkt verkar för en sådan utveckling. Av departementet har nämligen givits uppdrag att undersöka, i vad mån bland annat utbrytningar av ifrågasvarande slag från bolagsdomäner kunde på frivillighetens väg ifrågakomma. Det har kommit till min kännedom, att någon instruktion icke erhållits för undersökning av möjligheterna till frivillig utbrytning med iakttagande av någon social rättvisa och förmodligen ej heller med iakttagande av den norrländska ägostyckningslagen i dess sannskyldiga tillämpning. Jag har sport departementets ombud, om ej undersökningen även avsåg sådana villkor för frivillig utbrytning, såsom att arrendatorerna ej skulle behöva betala sina egna och sina förfäders odlingsarbeten — en av arrendatorerna synnerligen uppmärksammade angelägenhet — samt att den lantbo, som suttit på arrendet åtminstone sedan avsevärd tid, skulle tillförsäkras företrädesrätt till inköpet och möjlighet att få göra det på tid och villkor, som gjorde inköpet för honom överkomligt. Härpå svarades, att sådana överväganden ej ingingo i förhandlingarna.

Med andra ord statsmakten agiterar själv hos bolagen för att de måtte påskynda en utstyckning av arrendejordbruken på de jordekonomiskt mindre tillfredsställande villkor, som innefattas i det nu framlagda förslaget, och utan någon som helst social rättvisa. På detta sätt ruineras vårt nedlagda arbete i den sociala jordfrågan, utplånas hos statsmakterna mentaliteten för en rimlig lösning och ställas valmännen vid valrörelserna under ännu mindre vägledning i jordfrågan än förut, det vill säga utan någon vägledning alls.

Vad som äventyrades genom frånvaro av en social lagstiftning till ledning för ifrågasvarande avstyckningar samt undanskjutande av jordkommissionens betänkande därom, sammanfattades i min motion nr 162 (sid. 26) för 1925 uti följande synpunkter:

»Även denna stora jordreform skall sålunda byggas på »frivillighet» eller med andra ord på aktiernas och obligationernas samt godsägarnas nåde. Härom må anmärkas följande.

1) Det blir på detta sätt för det första ingenting åtgjort mer än som framtvings av fruktan för en befarad lagstiftning eller möjligen av ovilja mot en arrendelagstiftning.

2) För det andra kommer den utstyckning, som må äga rum för att undgå en lagstiftning, att ske slumpvis, utan iakttagande av någon social hänsyn och utan lika rättvisa åt alla. Vad ovan erinrats om »frivillig» upplåtelse av odlingsmark för nya jordbruk gäller i tillämpliga delar även här (sid. 19 o. f. i motionen). Därtill äventyras även följande missförhållanden.

3) Ingen verksam kontroll kommer att utövas, för att de utbrutna jordbruken må få tillräcklig jord med tillbehör. De allmänna villkor mot utbrytning, som må få komma till stånd i en ny skifteslagstiftning, äro ännu icke antagna. De komma ock, av förslaget att döma, att innehålla föga effektiva föreskrifter med hänsyn till såväl formuleringen av förbehållen, som kompetensen och pålitligheten hos dem, som skola tillämpa lagen. Till och med under den norrländska ägostyckningslagens hägn har vad som helst kunnat äga rum till förhindrande av lagens rätta tillämpning. Därpå läm-

nar landshövding Widéns kamp mot lantmätare i Jämtland och regeringsrätten ett exempel (se jordkommissionen, del IV, sid. 123).

4) Ingen kontroll utövas på att prisen bliva skäliga. Det står jordägaren fritt, att betinga köpeskillingar, som icke kunna av arrendatorn betalas, eller av jordbruket bäras. Ja, det skall även stå jordägaren öppet, att taga ut ersättning av arrendatorerna för deras och deras förfäders nyodlingar. Detta senare är väl en belysande tillämpning av det bekanta ordet om, att »egendom är stöld». Sådana skriande missförhållanden är det också en frilösningsslagsstiftnings uppgift att förekomma.

5) Vidare taga riksdagens majoriteter ingen hänsyn till individens rätt. Den arrendator, som sitter vid jorden sedan någon avsevärd tid, och i all synnerhet, då arrenderätten gått i arv under släktled har en moralisk företrädesrätt att bliva ägare till sitt hem och ej kastas ut i hårda öden av främmande. Även denna rätt måste skyddas av samhället eller åtminstone av ett »kristet samhälle».

Riksdagens ledare för värn om den stora egendomens okränkbarhet och även de frisinnade ledarna ha emellertid, medvetet eller omedvetet, givit denna egendom full frihet att sälja till vem som helst, med åsidosättande av hemmets helgd, arbetets rätt och den verkliga jordbrukarens moraliska äganderätt till hemmet och sitt arbetsresultat. För åtskilliga år sedan anropades statsmakten av arrendatorer i Jämtland om skydd mot detta äventyr, och deras landshövding Widén erinrade även då i riksdagen om denna angelägenhet.

6) Genom detta statsmakternas återtag från sina skyldigheter, blir en arrendator som erbjudes köpa, icke heller i tillfälle att välja den tid, som passar honom. Även av denna anledning kan hans hem och utkomst gå ifrån honom. Att få sälja och köpa utan hänsyn till människorna eller framtiden förmenas vara det yppersta rättesnöret för en svensk jordpolitik.

7) Såsom redan erinrats leder denna statskonst till att bolagen få andrum för att till sin fördel kunna åstadkomma socialt otillfredsställande och individuellt orättrådiga överlåtelse. Detta ser man säkerligen icke heller ogärna i en riksförsamling, där herremakten, som ovist tror sig hava intresse av en sådan ordning, styr och ställer efter sitt gottfinnande.

8) Genom lösningens överlämnande till frivilligheten och blinda öden, åstadkommes även, att arrendatorns personliga beroende av jordägaren kan godtyckligt bibehållas. Detta är kanske det viktigaste intresset för jordägaren i de flesta fall. Det skall villigt medgivas, att en lagstiftning om frilösning kommer att betyda en expropriation av det husbondvälde utan penninglösen, vilken utgår endast för marken. Men hållandet av slavar och slavhandel är ju förbjudet, säges det, i de europeiska samhällena. I detta fall hava dock den stora äganderättens värnare i riksdagen ej velat lämna något bidrag till förbudets upprätthållande.

Även denna kapitulation, till och med från andra kammaren för bolagsväldet och de stora godsens okränkbarhet, utan hänsyn till människorätt, utgör en märklig milstolpe i parlamentarismens och den allmänna rösträttens historia. Må man då ej förvåna sig över, att den övre världen känner sig alltmera fast i sadeln för nedskrivning av jordfrågan och jordreformens uttunnande till ett sken.

Dylika segrar äro visserligen pyrrhussegrar, men rättens ankomst fördröjes. Det förflutna årets ovanifrån ledda beskedliga valrörelse förmådde ej skänka jordfrågans realiteter något inflytande.»

Både i äldre tider och i all synnerhet i senare tider har sålunda en myckenhet små arrendejordbruk utbrutits på ett nationalekonomiskt olämpligt sätt. Den föreslagna lagstiftningen kommer i fortsättningen mångenstädes att fortfarande öka deras antal, såvida ej förslaget i dessa delar konkretiseras och skärpes såsom i motionen nr 241 blivit föreslaget. Det är således angeläget, att riksdagen i samband med prövningen av förslaget, riktar regeringens uppmärksamhet på någon utväg att kunna för framtiden förbättra alla dessa ofullständiga jordbruk.

En teoretisk möjlighet därtill synes föreligga i det nu tillika framlagda förslaget till lag om sammanläggning av fastigheter å landet. Förslaget avser endast fastigheter i samma ägares hand. Någon villighet hos denne att åstadkomma en sådan förbättring i kommande generationers intresse måste vara mycket sällsynt. Utstyckningar på förlag i stor utsträckning utan försäljning medgivnas ju ock enligt förslaget. Dessa utstyckningar hava redan i stor utsträckning skett och äventyra enligt förslaget att också ske på ett otillfredsställande sätt. Även här erfordras således en lagstiftning, som påbjuder den erforderliga förbättringen.

Vill man icke detta så måste frågas, varför icke även här den berörda statsverksamheten, för att förmå åtminstone bolag till frivillig förbättring, kunde komma till stånd. Befinna sig fastigheterna i olika ägares händer, vilket är fallet med redan försälda otillfredsställande utstyckade arrendejordbruk, kräves än mer en påbjudande lagstiftning i all synnerhet för Norrland och Dalarna, där hemmanens skogsmarker just skänkts till jordbruket, för att det ej skulle bli ofullständigt. Men varför icke även i det senare fallet arrangera skådespelet med en statsverksamhet för att locka bolagen till frivilliga uppgörelser. Förmodligen avstår man därifrån i insikt om, att det ej skall lyckas, därför att här måste fordras en förment uppoffring från bolagens sida. Att däremot locka dem till avstyckning, varigenom de kunna undgå en kommande lagstiftning och vinna fördelar, anses väl vara en möjlig och således lämplig statsverksamhet.

Det hemställles,

att riksdagen med anledning av propositionen med förslag till lag om delning av jord å landet, ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte överväga åtgärder, ledande till praktiska resultat, för förbättring av jordbruk, som blivit på ett otillfredsställande sätt utbrutna från stamfastigheten, vare sig detta skett i sammanhang med försäljning eller icke.

Stockholm den 19 februari 1926.

Carl Lindhagen.